

Олег ЗИНИЧ

“Пречистому образу твоєму поклоняємося, благий, просячи прощення прогрішень наших, Христе Боже...” (Тропар неділі Торжества Православ'я)

Тече ріка. Із глибини віків бере вона свій початок. Шумлять, тремтять і несамовито б'ються одна об одну хвилі. Час від часу вони заспокоюються. Тоді на їх поверхні виразно можна побачити відображення, лик – до болю знайомий і одночасно таємничий... Незвичайна ця ріка, бо ім'я їй – історія людства, а бачений лик – це ікона Творця, присутня у кожному творінні.

Не затерся, не загубився серед хвиль і порогів століть найбільший шедевр і скарб людського роду – ікона. Свідченням цьому є перша неділя Великого Посту, яка має назву Торжества Православ'я. Одразу варто зауважити, що тут не йдеться про конфесійність, якусь ознаку Католицької Церкви. Зовсім ні. Це радше торжество цілої Церкви – Східної і Західної, це радісне святкування остаточної перемоги над іконоборством і іншими ересями. Мета цього свята : прилюдно й урочисто віддавати честь і поклін святим іконам Ісуса Христа, Пречистої Діви Марії і святих.

Виникненню неділі Торжества Православ'я передує важкий шлях суперечок і гонінь, подібних тим, які були на світанку християнства. Шляхом контамінації перебільшених форм іконопочитання, впливу мусульман, змов та інтриг окремих осіб утворилося явище іконоборства. Спрямоване проти релігійного почитання ікон, а також проти монашества, іконоборство здійснювалось під проводом візантійських імператорів, що часто керувались лише власними інтересами. У 716 році на імператорський трон Візантії вступив Лев III Ісаврій. Саме в цей час розпочалась боротьба проти ікон. Відверте переслідування настало у 726 році, коли імператор наказав ставити ікони під саму стелю, а деякі забирати взагалі. Через кілька днів дійшло до першого кровопролиття: було вбито жінок, які намагались перешкодити воякам знищити мозаїчне зображення перед входом до св. Софії. У 730 році Лев III Ісаврій пише указ, щоб взагалі ікони забрати геть. Церква активно виступала проти такої політики імператора. Патріарх Герман, папи Григорій II, Григорій III, Степан III, св. Іван Дамаскин – це далеко не весь перелік мужів, ревних захисників Церкви, що, незважаючи на смертельну небезпеку, боронили святі ікони. У 741 році Лев III Ісаврій помер і замість нього став імператором його син Констянтин V Копронім. Він був ще більшим противником ікон, ніж його батько. Щоб надати своїй іконоборчій політиці законного характеру, Копронім скликав у 754 році собор, який оголосили вселенським. Цей собор осудив ікони та іконопочитателів. Вже після цього собору розпочались такі гоніння, що нагадували перші часи християнства. Ікони заборонялось зберігати навіть у приватному вжитку. Іконопочитателів піддавали жорстоким тортурам: їм відсікали руки, осліплювали, топили, спалювали. Було розгромлено величезне число монастирів. Спалено багато книжок, в яких були тексти на захист ікон. В країні відбувся ряд повстань, які жорстоко придушувались. Нищення ікон і

переслідування за їх почитання припинилось у 787 році скликанням імператрицею Іриною VII Вселенського Собору, на якому було осуджено іконоборців і догматично оголошено, що ікони не суперечать Божій волі. Віддається почитання не іконам, а особам, яких ті представляють. Однак ріка історії знову, вже вкотре, закрутила круговерть і переслідування продовжились. Тільки у 843 році було відновлено всі акти VII Вселенського Собору і в честь перемоги над іконоборством було встановлено свято Неділі Православ'я. Іван Дамаскин, сучасник цих подій, ревний захисник ікон, каже : „Часто трапляється, що ми і не думаємо про страждання Господа, але як тільки бачимо ікону розп'ятого Христа, згадуємо одразу про спасительні Його страждання, падаємо і поклоняємось не предметові, а Тому, Хто зображений. Так само, як поклоняємось не матеріалу, із якого зроблено Євангеліє чи Хрест, але тому, що ними зображається”.⁴ Цікаво, а якою бачить ікону людина сьогодні? Що для неї є символізмом, а що ідентичністю, істиною, про яку важко говорити, оскільки майже всі переконані в тому, що кожний володіє своєю істиною? Серед досягнень нашої епохи є переконання у плюралізмі істини. Це можна побачити у великій множинності стилів і напрямків сучасного мистецтва, що говорить про свій шлях пошуку істини, і це є право кожного. З іншого боку інколи суб'єктивна істина піднімається на рівень абсолюту одночасно не визнаючи інших поглядів. Тут варто згадати слова кардинала Миколи Кузанського: „Мистецтво творіння, якого досягне блаженна душа, аж ніяк не є за своєю природою тим мистецтвом, яким є Бог, але зв'язком і участю в такому мистецтві”.² Ікона прагне об'єктивності, бо самі методи і підходи в ній відповідні. Покликання ікони – це являти істину. Це вираження спільної життєвої позиції, способу життя. Той, хто шукає істину, побачить в іконі місток між двома світами: культурою та Одкровенням – істиною, даною Богом, а не здобутком людини.

Торжество Православ'я – плід пошуку, що спирався на Ісусі Христі, який є „центром, до якого треба звертатися, щоб зрозуміти таємницю людського існування, створення світу і самого Бога”.³

Людина створена „на образ” [Бут. 1, 26] – це ікона Первообразу, тобто Христа. Торжество Православ'я не даремно стоїть на початку Великого Посту. Це глибинна спроба Церкви звернути увагу людини на автентичний її образ. Гріхопадіння осквернило образ Христа в людині, стало замахом на ікону Христа в ній, тобто антропологічним іконоборством. Осквернена ікона Христа в людині була відновлена внаслідок Воплочення. Натомість хрест Христа вивів людину з роз'єднаності і смутку. Нові, радісні можливості відкриваються перед людиною в Христі. Єднаючись з Ним, людина здійснює правдиве іконопочитання, образ уподібнюється до Первообразу. Це уподібнення стихирі порівнюють „з поцілунком”. Завдання людини – „поцілувати” свій Первообраз „устами, серцем і волею”, тобто уподібнити свої слова, думки і вчинки. Вони мають стати – „такі самі, як і в Ісуса Христа” [Фил. 2]. Крім єднання через уподібнення, „поцілунок” також значить очищення від усього стороннього „неподібного”. Так були очищували ікони після іконоборської наруги, коли настало „Торжество Православ'я”. Продовження перебування людини в скверні є, по суті, продовженням іконоборства, замахом на святе в собі, приниженням власної гідності. Кожне шанування ікони, наприклад, коли приходимо до храму і цілуємо її на тетраподі, виражає волю до очищення ікони в собі. Завдяки очищенню людина зможе „побачити” Бога, як у Первообразі (Христі), так і в Його образі (в собі та інших людях). Сповідь і дар сліз, які є одночасно сльозами оплакування, а ще більше – сльозами радості із приводу повернення до Отця, - через них можна

повернутись до Первообразу. Ними змивається брудний накіп з ікони в собі і тоді відкривається прихований під цим шаром чудовий Первообраз. В ньому, як у дзеркалі, людина бачить себе справжню, а не як одну з мільярдів краплин у потоці історії людства. Вона бачить, якою є в реальності і які у неї є перспективи. Бо „покаятись – це дивитися не вниз на власні недоліки, а вгору, на Господню любов; не назад із докором самому собі, а вперед з вірою. Слід бачити не те, чого мені не вдалося досягти, а те, ким з милості Христа я ще можу стати”.⁴

Вирує, несе свої води ріка людства. Інколи її хвилі вдаряються об позеленіле від давності каміння століть, і міради краплин вихоплюються вгору, щоб бодай раз в житті побачити Образ Того, Хто дав їм життя...

1. Св. Иоанн Дамаскин. О почитании чесных икон. //Святоотеческая Хрестоматия. Сост. Николай Благоразумов. - Москва 2001, ст.664.
2. Dialogus de ludo globi, lib. II // Philosophich-Theologische Schriften, Wien 1967, III, s. 332.
3. Іван Павло II, Енци., Fides et ratio (14 вересня 1998), 80 // AAS 91 (1999), 67.
4. Єп. Калліст (УЕР).Внутрішнє Царство.- Київ, 2003.- с. 51.

О. Зинич. Торжество Православ'я // Слово №2 (23) (2005) 2-3